

The Greek Review of Social Research

Vol 13 (1972)

13

Κοινωνιολογία, υπό Δημ. Γρ. Τσάκωνα,
(Εισαγωγικά μαθήματα κοινωνιολογίας-ανθολογία
κοινωνιολογικών κειμένων)

I. M. Χατζηφώτης

doi: [10.12681/grsr.498](https://doi.org/10.12681/grsr.498)

Copyright © 1972, I. M. Χατζηφώτης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Χατζηφώτης I. M. (1972). Κοινωνιολογία, υπό Δημ. Γρ. Τσάκωνα, (Εισαγωγικά μαθήματα κοινωνιολογίας-ανθολογία κοινωνιολογικών κειμένων). *The Greek Review of Social Research*, 13, 129–130. <https://doi.org/10.12681/grsr.498>

βιβλιοκρισία εκδόσεων του ΕΚΚΕ και των συνεργατών του

Κοινωνιολογικά, υπό Δημ. Γρ. Τσάκωνα, (Εισαγωγικά μαθήματα κοινωνιολογίας-άνθολογία κοινωνιολογικών κειμένων).

Δύο νέα έργα του Καθηγητή της Κοινωνιολογίας στην Πάντειο Ύψωτάτη Σχολή Πολιτικών Ἐπιστημῶν κ. Δημ. Γρ. Τσάκωνα, ὅπως και ἡ ἐπανεκδόση παλαιότερον του συγγραμμάτων, μᾶς δίνουν τὴν εὐκαιρία νὰ ἀναφερθῶμε στὸ σημαντικό ἔργο ἑνὸς πανεπιστημιακοῦ διδασκάλου και ἐπιστήμονα, ὁ ὁποῖος δημιούργησε σχολὴ νέων κοινωνιολόγων στὴ χώρα μας και ἔδωσε στὴν ἑλληνικὴ Κοινωνιολογία (τὴν τόσο ἀπαραιτήτῃ γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἀντοχὴ στὸ τοιοῦτο μαρ, ἀλλὰ και τὴ σωστὴ ἐκτίμησι τὸν συγχρόνον του φαινομένων) καθαρὰ ἐπιστημονικὸ χαρακτήρα, ἀπομακρυνόντῃς τὴν ἀπὸ κάθε ἐξοπιστημονικὸ κριτήριον, μὲ τὸ ὁποῖο τὴν εἶχαν πρὶν συνδέσει. Βέβαια, τοῦτο δὲν ἵπρξε γνῶρισμα τῆς δικῆς μας κοινωνιολογίας μόνο. Ὅπως χαρακτηριστικὰ γράφει στὸ θεματικὸ ἔργο του «Εἰσαγωγή εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν» (β' ἐκδ. 1971) ὁ καθηγητῆς Τσάκωνας: «Ἡ κοινωνιολογία ἐγεννήθη κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ὡς ἴδια ἀνεξάρτητος ἐπιστῆμη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν παραγόντων ἐξοπιστημονικῶν, τοῦτέστιν ὡς ὄπλον και ὄργανον ἀγῶνος και ὡς μέσον ἀντιπολιτείας κατὰ τῆς στατιστικῆς φεουδαρχίας. Ὁ ὑπὸ τὴν σημαίαν τὸν ἄστικόν ἐπαναστάσεων ἀγωνισθεὶς πολίτης, ἐπιζητῶν τὴν ἀνατροπὴν τοῦ ἀπολυταρχικοῦ κράτους, συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς κοινωνίας, ὡς ἐνωμένην ριζικῶς ἀντίθετον πρὸς τὴν ἐνωμένην τῆς πολιτείας... Ἡ παρακμὴ τοῦ κράτους ὡδήγησε κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἀνάπτειν τῆς κοινωνίας.»

Ἄν θέλαμε νὰ κατατάξουμε τὸ ἔργο τοῦ Καθηγητῆ Τσάκωνα μὰ μπορούσαμε νὰ τὸ χωρίσουμε σὲ δύο κατηγορίες, στὸ θεωρητικὸ και στὸ ἐρευνητικὸ. Στὴν πρώτη κατηγορία ἀνήκει τὸ ἔργο ποῦ ἦδη ἀναφέραμε «Εἰσαγωγή εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν», ἡ «Ἀνθολογία Κοινωνιολογικῶν κειμένων», ποῦ μόλις κυκλοφόρησε και ἄλλα μελετήματα. Στὴ δεύτερη, ὅπου και ἔγκαιτα κατ' ἐξοχίαν ἡ προσορὰ του στὴν κοινωνιολογία τοῦ τόπου μας, ἡ «Κοινωνιολογία τοῦ Νεοελληνικοῦ Πνεύματος» (1968), τὸ «Προβλήματα

Ἑλληνικότητος» (Κοινωνιολογία και Φιλοσοφία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ) 1970, «Εἰσαγωγή εἰς τὸν Νέον Ἑλληνισμόν» (Κοινωνιολογία τῆς πολιτικῆς και πνευματικῆς ζωῆς) 1971, «Εἰσαγωγικά Μαθήματα Κοινωνιολογίας» (Νεοελληνικὸς Πολιτισμὸς και Βιομηχανικὴ Κοινωνία) 1972 κ. ἄ. Στὴν κατηγορία αὐτὴ ἀνήκει και τὸ προσηπτικὸ ἐκεῖνο βιβλίον τοῦ Καθηγητῆ Τσάκωνα «Δοκίμια Ἐπαναστάσεως» (Ἀπὸ τὸ Γουδὶ στὸ Παρόν), ποῦ κυκλοφόρησε τὸ 1961. Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἔδωσε τὸ μέτρο τῆς διορατικότητος και τῆς πραγματικῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν πραγμάτων ἀπὸ τὸν συγγραφέα. Ἐγραφε τότε:

«Ἀνῆκὸ σ' ἐκείνους ποῦ πιστεῦσαν, δὲν δολοκλήρη ἡ πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ τοῦ Ἔθνους εἶναι ἐνα ἀσυγχρόρητὸ λάθος. Κι ἐλπίζω σιτηρίας μὲσα σὲ νόμιμα πλαίσια δὲν ὑπάρχει. Ἡ δίχως φραγμὸ ἐλευθερία μας εἶναι ζυγὸς δουλείας ποῦ διευκολύνει μόνο τῆς ἀνευθυνότητος μας τὴν συνέχεια».

Και παρακάτω:

«Ἡ γενεὰ τοῦ 1940-49 ἀναπτυγμένη σὲ περιβάλλον ἀγνοῦ πατριωτισμοῦ, ποῦ τὴν ἐνέπνευσε ἐνὰς τιμὸς ἀγῶνας μὲ τιμία μέσα, τὴν ὥρα τοῦτῃ, πενήνια ἀκριβῶς χρόνια μετὰ τὴν ἐκρηξί τοῦ Γουδὶ, πιέζεται ἀπὸ δόληρη ἰσὴν ἐπαναστάσει. Ὅσοι δὲν σκοτώθηκαν στὴν Ἀντίστασι και στὸν Γράμμο, οἱ ζωντανοὶ, σκληρότεροι και ἄπ' τὸ σίδηρο ὀφείλουν νὰ ἐπαληθεύσουν τὸ κοινωνικὸν μῆνυμα τῆς Γενεᾶς μας, τῶρα ποῦ ὁ Στρατὸς διατηρεῖ ἀκέραια τὴν νεανικότητά του και ἡ διανόησις ὀλονὲν και περισσότερο γίνεται Σπαρατατικῇ.»

Ἄν ἐπιχειρούσαμε τῶρα νὰ χαρακτηρίσουμε τὴν κοινωνιολογικὴν ἐργασία τοῦ Καθηγητῆ Τσάκωνα, θὰ εἶχαμε νὰ ἐπισημάνουμε τρία βασικὰ γνωρίσματα: τὴν στοχαστικὴν διείσδυσι στὴ βαθύτερη οὐσία τῶν φαινομένων και πραγμάτων, τὴν ἀπουσία κάθε προκαταλήψεως και τὸ πνεῦμα ἀντικειμενικότητας και τὴν τόλμη νὰ θέτῃ τὸν δάκτυλον εἰς τὸν τύπον τῶν ἠλῶν τῆς πνευματικῆς μας κακοδαμνίας και τοῦ πολιτικοῦ μας ὑποτισμοῦ. Ὁλοτέρως τῶρα νὰ προσδιορίσουμε τὴν θεωρητικὴν γραμμὴν στὴν ὁποία μὲ πάθος ἠπτεῖται ὁ κοινωνιολόγος, θὰ τὴν ὀνομάζαμε γραμμὴ ἑλληνικότητος. Πρώτος ὁ Τσάκωνας ἐπιχείρησε

κοινωνιολογία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, ἔφθασε ὡς τὴς ρίζες και παρακολούθησε τὸν Ἑλληνισμόν στὴν ἐπόδουνη πορεία ποῦ ἀκολούθησε μετὰ τὴν ἄλωση γιὰ νὰ φθάσῃ στὰ θλιβερὰ γεγονότα τῆς τόσο πρόσφατης ἱστορίας μας, ἐπισημαίνοντας τὰ αἰτία και ἐντοπίζοντας τὴς πληγῆς. Στὸ τελευταῖον ἔργο του «Εἰσαγωγικά Μαθήματα Κοινωνιολογίας» ἔχομε τὴ συμπεκνωσὴ τῶν ἀναζητήσεων και τῶν μελετῶν τοῦ Καθηγητῆ Τσάκωνα πᾶνον στὸ νεοελληνικὸ πολιτισμὸ και τὴ βιομηχανικὴ κοινωνία.

Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀπευθύνεται κυρίως στοὺς νέους και μάλιστα στοὺς νέους ἐκείνους, ποῦ ἀναζητοῦν εἰλικρινέστερους προσανατολισμοῦς στὴ σημερινὴ κοινωνικὴ πραγματικότητα. Ὁλι σημερινὸ νέον, γράφει ὁ Καθηγητῆς Τσάκωνας, ἀέχουν ἠθικῆς προθέσεις, ἐφ' ὅσον ἡ συγχρόνος μεταπολεμικὴ πνευματικὴ ἠγῆσι δὲν ἦτο εἶς θέσιν νὰ γαρρῆ πνευματικὸς προσανατολισμοῦς ποῦ νὰ ἐμῆνον τὴν νεότητα. Δὲν πρέπει νὰ πταῖνον ὁ νέος διότι ἐξεργεῖονται κατ' αὐτῆς και ἰδίως κατὰ τῆς μορφῆς τῆς σημερινῆς κοινωνίας καθ' ὅσον ἐκπροσωπεῖ τὸ πνευματικὸν και κοινωνικὸν κατεστημένον. Ἡ ἐξεργεσι τῶν νέων, λοιπόν, ἔχει σωστὴν ἀφετηρία. Δυστυχῶς ὁμοι ὁ νέος ἐξεργεῖται μὲν ἐναντίον τῆς κοινωνίας, χωρὶς ἠθικὴ και πνευματικὴ γραμμὴν, ἀλλὰ και ἡ ἐξεργεσι τῶν ἰδίων δὲν ἔχει σαφῆ γραμμὴν, διότι ὁ ἴδιος εἶναι θύματα μῆς καταστάσεως ἐναντίον τῆς ὁποίας ἐξεργεῖρονται.»

Ἄς ἀκούσουμε, λοιπόν, τὸ μῆνυμα ποῦ φέρνει ὁ Καθηγητῆς Τσάκωνας, ἐνα μῆνυμα γεμάτο ἑλληνικὴ λεβεντιά, ἐθνικὴ ἀξιοπρῆεια, ἀλλὰ και πραγματικὴ βάση: «Δὲν ὑπάρχει θέμα πολποποίησης τῶν Ἑλλήνων. Ἄλλ' ὑπάρχει θέμα ἑλληνοποίησης τῶν. Ἐὰν ὁ ἄλλος πάσχουν ἀπὸ ἐκσυγχρονισμόν, ἡμεῖς πάσχομε διότι δὲν ἐπιστρέφωμεν εἰς τὴν παράδοσιν. Και αὐτὴ ἡ παράδοσις, ἡ κοινωνικὴ παράδοσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν τεχνικὴν ἐλευθερίαν τῆς πυρηνικῆς ἐποχῆς τὴν ἔχει σιριστὰ προπομῶντικὸν κάτο ἀπὸ τὴν τερματίαν ἠθικὴν δύναμιν τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον, πολλοὺς αἰῶνας πρὶν ἀπὸ τὴν γέννησιν τῆς μηχανῆς, ἔζησε κατὸ ἀπὸ δικαιοτέρας μορφῆς ἑλληνικῆς ζωῆς. Σήμερον ἡ τεχνικὴ ἐξέλιξις ἀπειλεῖ ἐλευθερίαν διὰ τοὺς πολλοὺς. Ἡ ἀπειλὴ στρέφεται κατὰ τὸν ἰδιώτην, ποῦ ἀνευθύνῃ ἰδιώτην τῆς συγχυῆς λογοκρατίας, ὅστις στειρεῖται οἰσθῶπτε οὐδεὶσῶδες συνδέσμος πρὸς τὸ κοινωνικὸν σύνολον. Δι' ἡμᾶς, ὁ ὁποῖος εἶς παράδοσιν ἐβίωσῃ ἐπέκεινα τοῦ συμφέροντος, δὲν ὄφεται ἀπὸ τῆς ἀλλῆς μόνον δικαιοσύνης. Τοῦτο λοιποῦ τὸ ἀτάξικόν και κοινωνικὸν μῆνυμα ἀδελφοποιίας κομίζει ὁ Νεοελληνικὸς πολιτισμὸς εἰς τὸν αἰῶνα τῆς Ἀτομικῆς ἐνεργείας και μάλιστα εἰς μίαν στιγμὴν ὅπου ἡ Ἑυρῶπη ὀμοιάζει τρωθεῖσα ἐκ τοῦ ἰδίου τῆς πολιτισμοῦ, ὅστις ἀντι

ἀδελφοποιίας ἀπέδωσε λογοκρατίαν, ἐνῶ εἰς τὴν θέσιν τῆς χριστιανικῆς ἀδελφοσύνης ὕψωσε μὲ πείσμα, μέχρι χθὲς ἀκόμη τὰ τεῖχη τοῦ Σχίσματος».

Δὲν κηρύσσει οὐτοσίαις ὁ Καθηγητὴς Τσάκωνα. Τὴν ἀλήθειαν ἐπισημαίνει ἀνοίγοντάς μας τὸν δρόμο πρὸς τὴν ὀρθήν κατεύθυνση. Εἶναι μιά ὑπεύθυνη πατριωτικὴ φωνὴ αὐτῆ. Μιά φωνὴ ποὺ θὰ ἤχησιν εὐφρόσυνον σ' ἐκείνους ποὺ πέρα ἀπὸ κάθε παράταξιν ἡ σκοπιμότητα ἐνδιαφέρονται καὶ μοχθοῦν γιὰ τὴν ἐθνικὴ μας πρόοδο.

Ἡ «Ἀνθολογία Κοινωνιολογικῶν Κειμένων», ἔργο ποὺ γιὰ πρώτη φορά ἐπιχειρεῖται στὸν τόπο μας, ἔρχεται νὰ συμπληρώσῃ ἕνα προηγουμένον ἔργο τοῦ Καθηγητῆ Τσάκωνα, τὴν «Ἐισαγωγή εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν». Ἐκεῖ μὲ γνώσιν καὶ σαφηνεῖ ἀνέλυσε τίς κυριότερες κοινωνιολογικὰς θεωρίες. Ἐδῶ παραθέτει μεταφρασμένα τὰ πρὸ χαρακτηριστικὰ κείμενα τῶν ἀντιπροσώπων τους, ὅστε ὁ σπουδαστὴς τῆς Κοινωνιολογίας νὰ μὴ μωρέσῃ νὰ ἔχῃ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὴ σκέψιν τους. Παράλληλως ἔχομε στὸν κομποτυπωμένον αὐτὸ τόμο τὸ ἀπάνθισμα τῆς κοινωνιολογικῆς σκέψεως σὲ διεθνῆ κλίμακα, ποὺ παρέχει μὴ πανοραμικὴ εἰκόνα τῆς ἐξελιζομένης καὶ διαφοροποιουμένης του. Τὸ ἔργο συμπληρώνεται μὲ πικνὰ γραμματολογικὰ σχόλια γιὰ τοὺς ἀνθολογούμενους.

Τὰ κοινωνιολογικὰ ἔργα τοῦ Καθηγητῆ Τσάκωνα, τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ὅποια ἔχουν διδακτικὸ προορισμὸ, ἀποτελοῦν σημαντικὴν συμβολὴν στὴν κοινωνιολογικὴ διερεύνησιν τοῦ νεοελληνικοῦ πνευματικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου καὶ γενικὰ τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ.

I. M. ΚΑΤΖΗΦΩΤΗΣ

Νέα Πολιτεία, 25.6.1972

Ἡ γεωγραφία: Μιλάνου καὶ Ἀθῆνας, ὑπὸ Maurice Le Lannou

Ἡ σημειωθεῖσα κατὰ τὴν ἐποχὴν μας ἀπότομος ἐξάπλωσις τῶν πόλεων, θέτει ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὴν ἀξίαν κληροδοτημάτων τινῶν τῆς ἱστορίας καὶ πηγῶν ἐμπνεύσεως ἐκ τῆς γεωγραφίας. Εἰς τὰς Ἀθῆνας, λέγει ὁ Guy Burgel, τὸ λαμπρὸν μνημεῖον ὁδῶν καταλαμβάνει πλέον πολὺ περισσότερον χῶρον ἐκείνου, τὸν ὅποιον καταλαμβάνουν ὁ σκηνικὸς διάκοσμος εἰς τὴν ἀρχαίαν τραγωδίαν. Ἄλλω, ἡ τοπογραφία τῶν Ἀθῶνων ἔχει τοὐλάχιστον ἰκανὴν σφαιρικότητα. Ἐνῶ εἰς τὸ Μιλάνου, ὅπου τὸ τοπίον στερεεῖται λαμπρότητος, τὸ παρελθὸν λαμβάνεται ὑπεύθυν ἐπὶ ὀλιγοτέρον, καὶ ὁ Etienne Dalmasso δύναιται δικαίως νὰ προσάψῃ κατὰ τὸν καιρικὸν τὸν Μιλάνου τὴν μομφὴν «ὅτι ἔχουν λησμονήσει ὅτι δὲν εἶναι λιττεράναι νὰ παρῶνται ἡ ἱστορία μίση πόλεως».

Ἡ πληθυσμιακὴ ἐκρηξίς, ἡ ἀχαλίνωτος ἐξάπλωσις τῶν πάσης φύσεως οἰκοδομημάτων, καὶ ἡ δημιουργία ἐσιμῶν προαστείων, ἐκάμωσαν τὴν δύναμιν ἀντίστασης τῶν ἄστεως, τὸ ὅποιον δὲν διατηρεῖ πλέον τὴν προσωπικὴν ἐκείνην ὑπόστασιν, τὴν ὅποιαν ἄλλοτε τὸσον ζηλοτύπος διεφύλασεν. Ὁ σύγχρονος χαρτογράφος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ μὴ βασίζεται πᾶν ἐπὶ τῶν δεδομένων τοῦ τοπίου κυρίως, ἀλλ' ἐπὶ τῶν μετακινήσεων τῶν ἀνθρώπων, ὡς καταστιχογραφοῦνται αὐταὶ ὑπὸ τῆς στατιστικῆς, προκειμένου νὰ ὑποτυπώσῃ τὰ ὅρια ἐκείνου τοῦ ὑπερσυνόλου, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι πλέον συγκρότημα, οὔτε σύμπλεγμα πολεοδομικῶν συγκροτημάτων, ἀλλὰ μίαν «ἀστικὴν περιφέρειαν» ἢ μίαν «πόλιν-περιφέρειαν» (αἰ δύο τελευταία αὐτὰ ὀνομαστικὰ ὀφείλονται εἰς τὸν E. Dalmasso), τῆς ὁποίας ἡ ὑπαρξίς βεβαιούται μᾶλλον ἀπὸ ἀδήλους οικονομικοὺς καὶ κοινωνιολογικοὺς παράγοντας, παρὰ ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ γεωγραφικά μίαν μίαν ἐκδήλωσιν γεωγραφικῆς φυσιογνωμίας.

Ὅσον καὶ ἂν διαφέρουν μετὰ τῶν ἡ μητροπόλεως τῆς Λομβαρδίας καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος, ἂν ὄχι τὸσον ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τῶν, ἀλλὰ τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τὴν ἀνισότητά τῆς οἰκονομικῆς τῶν σημάτων, δὲν παύουν παρὰ ταῦτα νὰ ἔχουν τὸ κοινὸν γνώρισμα ὅτι καὶ αἱ δύο ἀνήκουν εἰς τὸ εἶδος τῶν μεγάλων ἐξομοιωτικῶν δυνάμεων τῆς ἀνθρωπότητος. Πρόκειται περὶ τῆς γενικῆς περιπτώσεως ὧν ἐκείνου τῶν σηματοκτικῶν ἀπὸ ἀπόψεως ἐπεκτάσεως πόλεων, αἱ ὅποια προσελκύουν καὶ συγκεντρώνουν τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ τὸν κοινὸν πόθον τῆς ἀνοδικῆς βελτιώσεως.

Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Μιλάνου, ὁ E. Dalmasso διαβλέπει «μίαν νέαν κοινωνικὴν τάξιν, διακατεχομένην ἀπὸ τὸ συναισθημα ὅτι ἀνήκει εἰς μίαν ἐνδεῶν ἀστικὴν μονάδα, διάγοναν τρόπον ζωῆς ἀπεστερημένον τῆς ἐπαρχιακῆς ἰδιорρυθμίας, καὶ εὐθυστραμμένην πρὸς τὰς ἐπιταγὰς μίης καταναλωτικῆς κοινωνίας, ἡ ὅποια κατεῦθενται ὑπὸ τοῦ Μιλάνου». Ὁ Guy Burgel σημειώνει ὅτι τὸν πληθυσμὸν τῶν Ἀθῶνων χαρακτηρίζει «ἡ ἔκτασις καὶ ἡ διασπορά τῶν μεσίων τάξεων», αἱ ὅποια δὲν καθορίζονται τὸσον ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τοῦ βιοτικῶ ἐπιπέδου τῶν ὄσον ἀπὸ τὸ κοινὸν ἰδανικὸν τῆς ἐξασφαλίσεως καταναλωτικῆς ἰκανότητος».

Αἱ διαιπιστώσεις αὐταὶ εἶναι οὐσιώδεις διὰ τὴν κατανόησιν τῆς σημερινῆς πραγματικότητος τῶν ἀστικῶν κέντρων. Παρήλθεν ἡ ἐποχὴ τῶν μετρίων ἀστικῶν συμπλεκῶσεων, αἱ ὅποια ἐτροφοδοτοῦντο ἀπὸ ἀγροτικὴν εἰσροὴν περιορισμένης ἄκτινος, ἡ ὅποια θὰ ἦδυνάτο ἐπὶ πλέον νὰ θεωρηθῆ ὡς παράγον ἀρμονικῆς ἐξισορροπήσεως μετὰ τῆς πόλεως καὶ τῆς ὑπαίθρου. Τὰ ἀσθηρὰς περιουσιὰ μὴ πλάσιαν διεργάσανται, καὶ εὐρισκόμεθα πλέον πρὸ μίης καθολικῆς κινήσεως

ἡ ὅποια, ἐντὸς τῶν ὁρίων ἐκάστου κράτους, ἀγεῖ τοὺς πληθυσμῶς μὴ εὐνοουμένον περιοχὸν πρὸς ὀρισμένα ἀστικοποιήμενα περιερίεα, αἵτινες θεωροῦνται ὡς ἀγῆ τῆς ἐπαγγελίας». Καὶ ἐὰν τὸ Μιλάνου δὲν ἀπολάτῃ τὸ προνομίον νὰ ἐπωφελεῖται ἀποκλειστικῶς αὐτὸ ἐκ τῆς ὑφισταμένης ἐλλείψεως ἰσορροπίας μετὰ τῶν Ἱταλικῶν Βορρὰ καὶ τοῦ Ἱταλικῶ Νότου, δὲν παύει ἐν τούτοις νὰ «νοτιοποιεῖται» ὁσημέραι μὲ ταχύτατον ρυθμὸν, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 1957. Ὅσον ἀφορᾷ ἐξ ἄλλου εἰς τὴν διόγκωσιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολεοδομικοῦ συγκροτήματος, τὸ ὅποιον ἤδη συγκεντρώνει τὸ ἐν τέταρτον περὶ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, αὐτὴ ὀφείλεται εἰς τὴν σημαντικὴν δημογραφικὴν ἀναστάσιον τῆς προκλήθεισαν ἀρχικῶς μὲν ὑπὸ τῆς μαιζικῆς ἐπιστροφῆς Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἑθνικὴν Γῆν, καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐνεκα τῆς ἀποδιαρθρώσεως τῆς ἀγροτικῆς κοινωνίας.

Εἶναι εὐνόητον ὅτι αἱ πόλεις αὐταί, αἱ ὅποια ὑπέστησαν τοιαύτης κλίμακος εἰσροὴν πληθυσμῶν, ἀποστεροῦνται τῶν βασικῶν χαρακτηριστικῶν γεωγραφικῶν τῶν καὶ ἐμβάλλουν εἰς ἀμηχανίαν, ἀλλὰ καὶ προκαλοῦν σύγχρονος τὸ ζήτηρον ἐνδιαφέρον τοῦ γεωγράφου, βοθῆρον ὅτι τὰ φαινόμενα τῆς διογκώσεως τῶν πόλεων τεινῶν νὰ ταυτίζονται πρὸς τὰ φαινόμενα τὰ ὅποια ἐξετάζει ἡ ἀνθρωπογεωγραφία καθόλου. Ὁ E. Dalmasso, ὁ ὅποιος σχεδὸν δικαιολογεῖται διότι δίδει εἰς τὴν πολεοδομικὴν πραγματείαν του «ποῖαν τινὰ παραδοσιακὴν δομὴν», ἀκολούθει εἰς τὴν πραγματικότητά αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν τὴν πορείαν τῶν φαινομένων, περιγράφων ἐπιτυχῶς «τὴν εὐρείαν ἀστικὴν περιφέρειαν» ἡ ὅποια ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Μιλάνου ἐπὶ τοῦ τεταχίου τοῦ ὑψηλοῦ τοῦ ἐκτεινομένου μετὰ τῶν ποταμῶν Τεσσίνου καὶ Ἄντα. Ὁ Guy Burgel, «ατλαντεύμενος» μετὰ τῶν «τοῦ κόσμου τῶν ἐντυπώσεων... καὶ τοῦ κόσμου τῶν στατιστικῶν στοιχείων», ἐπέλεξε τὴν ἀποφυγὴν τοῦ διλήμματος παρουσιάζων τὰ συμπεράσματα μίης περιορισμένης ἐκτάσεως ἐρεύνης «ἀναμφισβήτητος κοινωνιολογικῆς», ὡς πρὸς τὴν μεθοδολογίαν τῆς, ἡ ὅποια ὁμως προβάλλει γεωγραφικὰ συμπεράσματα, καταδεικνύουσα διὰ μέσου τῶν ἐναλλασσομένων μετακινήσεων καὶ τῶν μεταναστευτικῶν ρευμάτων τοῦ πληθυσμοῦ, τὴν ἐσωτερικὴν διάρρηξιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολεοδομικοῦ συγκροτήματος καὶ τὰς σχέσεις του πρὸς τὸν ἐθνικὸν χῶρον.

Εἶναι ἄδύνατον νὰ ἐπεκταθῆμεν ἐδῶ ἀναλυτικῶς ὅλας τὰς λεπτομέρειας τῶν ἐξαιρέτων τούτων ἐργασίων. Θὰ περιορισθῶμεν νὰ καταδείξωμεν μόνον πῶς ὁ γεωγράφος ποιότητος γνωρίζει νὰ μὴ χάνῃ τὸν προσανατολισμὸν τοῦ ἐνόητον τῶν νέων ὁρίων, πρὸ τῶν ὁποίων ἀναγκαστικὸς τὸν θέτει ἡ βαναυσὸς μεγέθυνσις τῶν γεωγραφικῶν σκηνικῶν καὶ διακόσμων. Ὅσονδήποτε ἐλάχιστα κατανοητὰ